

GIÁO DỤC THẨM MĨ LẤY TRẺ LÀM TRUNG TÂM THEO PHƯƠNG PHÁP GIÁO DỤC MONTESSORI

LÂM NGỌC BÌNH*

Ngày nhận bài: 01/08/2017; ngày sửa chữa: 02/08/2017; ngày duyệt đăng: 04/08/2017.

Abstract: Child-centered aesthetic education under approach of Montessori is not to teach children who can well sing and dance as imitated models, but to promote sense of aesthetics of children through their normal learning environment. This requires teachers to create a learning environment which can promote potentials and competence of children in their own way.

Keywords: Aesthetic education, learner-centered, method, Montessori, experience, competence.

1. Đặt vấn đề

Giáo dục (GD) lấy trẻ làm trung tâm đã và đang là một trong những định hướng quan điểm GD trẻ mầm non tại Việt Nam. Điều này được thể hiện khá rõ trong chương trình GD mầm non ban hành theo Thông tư số 17/2009/TT-BGDĐT và được điều chỉnh, bổ sung theo Thông tư số 28/2016/TT-BGDĐT thực thi ngày 15/2/2017. Mục tiêu trọng tâm của GD trẻ tại Việt Nam hướng đến sự phát triển toàn diện thể hiện qua các lĩnh vực GD như: nhận thức, ngôn ngữ, thể lực, tình cảm - xã hội và thẩm mỹ. Trong đó, việc giáo dục thẩm mỹ (GDTM) cho trẻ thích ứng với thời đại xã hội hóa rất được các nhà GD quan tâm và một số câu hỏi được đặt ra cho các nhà GD: GDTM cho trẻ là GD điều gì? Giáo viên làm thế nào để trẻ cảm nhận, thể hiện và nuôi dưỡng được cảm xúc trước vẻ đẹp của thiên nhiên, cuộc sống và các tác phẩm nghệ thuật.

Trong bài viết này, chúng tôi muốn đề cập về lí luận GDTM theo phương pháp GD Montessori - một trong những lí thuyết về trẻ em có ảnh hưởng rất lớn tới phương pháp dạy học lấy trẻ làm trung tâm mà các chương trình GD mầm non được thiết kế hiện nay của nhiều nước trên thế giới đã vận dụng.

2. Giải quyết vấn đề

2.1. Quan điểm của Montessori về GDTM cho trẻ em. Triết lí Montessori đối với nhiệm vụ của GD là giúp trẻ em phát huy được “sức sống nội tại” để nó phát triển một cách tự nhiên và tự do theo một quy luật riêng. Vì thế, bà nhìn nhận việc GDTM cho trẻ trong nghệ thuật tạo hình là cho trẻ có cơ hội rèn luyện đôi tay và cặp mắt, thể hiện cảm nhận về cái đẹp một cách tự nhiên, từ cảm xúc nội tại của trẻ có nhu cầu muốn thể hiện “nghệ thuật” theo cách riêng của trẻ, theo bà: *chúng ta không chỉ dạy cho trẻ hội họa mà còn dạy cho các em cơ hội chuẩn bị cách thức biểu đạt. Tôi cho rằng đây là một sự hỗ trợ vô cùng lớn lao*

đối với “hội họa tự do”, khiến cho “hội họa tự do” vừa có tác dụng hơn lại vừa dễ hiểu và khích lệ trẻ em tiếp tục vẽ. Điều này có nghĩa là việc trẻ thực hiện các bài luyện tập “hội họa” được coi là một quá trình chuẩn bị phức tạp nhằm mục đích làm cho đôi tay chưa thật linh hoạt của trẻ em có thể vẽ được một cách thuận lợi để chuẩn bị cho việc viết chữ trong tương lai. Viết chữ có thể gọi là “kiểu vẽ đặc biệt”, còn xét về bản thân việc “vẽ” trong “hội họa tự do” thì vừa không phải là hội họa, càng không phải là viết, mà là giai đoạn nhập môn của cả hai kĩ năng này. Điều quan trọng là người lớn không đặt ra bất kì một quy tắc nghiêm ngặt nào đối với những bức vẽ - sản phẩm tạo hình của trẻ và việc người lớn can thiệp vào việc trẻ đã hoặc đang hoàn thành tác phẩm là điều không được khuyến khích.

Đối với GDTM thông qua nội dung âm nhạc, Montessori cho rằng: *Tiết tấu, hoà âm, kí xướng âm rất cuộc sẽ phải trở thành một chỉnh thể. Vì vậy, tuy chúng là ba bộ phận tách rời nhưng là ba bài luyện tập với cấp độ khác nhau trong quá trình chinh phục âm nhạc, đồng thời là những kinh nghiệm khiến cho người thực hiện cảm thấy hạnh phúc* [1]. Theo bà, đối với trẻ dưới 3 tuổi, việc trẻ tiếp nhận âm nhạc một cách hoàn toàn tự nhiên đã là điều rất tốt, không nhất thiết phải nói cho trẻ nghe tên bài hát, tên tác giả, nội dung hay tính chất của bài hát. Cho đến sau 3 tuổi, để bồi dưỡng niềm yêu thích thực sự về âm nhạc của trẻ thì người lớn mới cần giới thiệu những kiến thức liên quan về tác phẩm âm nhạc. Sự thành công của GD âm nhạc cho trẻ em chủ yếu phụ thuộc vào việc cho trẻ nghe nhiều âm nhạc bên cạnh việc tạo môi trường có thể truyền cảm hứng cho trẻ, để trẻ cảm nhận, hiểu được môi trường âm nhạc và đặc biệt trong âm nhạc không có sự phân chia biên giới quốc gia cũng như giới hạn tuổi

* Trường Cao đẳng Sư phạm Trung ương Nha Trang

tác, mỗi đứa trẻ đều có những cảm nhận đặc biệt đối với những bản nhạc chúng được nghe. Vì vậy, việc dạy âm nhạc tốt nhất nên xuyên suốt trong cuộc sống của trẻ, trở thành một bối cảnh trong sinh hoạt của gia đình, tại trường lớp của trẻ.

2.2. Nội dung, phương pháp GDTM theo Montessori

2.2.1. Đối với tạo hình

Nội dung	Hoạt động	Mục đích	Phương pháp
Nhận thức hình dáng (dành cho trẻ tròn 1 tuổi)	Luyện tập thi giác về hình dáng	- Tăng cường khả năng phân biệt của thị giác. - Tạo cơ sở của năng lực tưởng tượng không gian. - Luyện tập cơ tay, ngón tay làm nền móng cho việc vẽ và viết chữ.	- Đưa bộ thẻ hình cho trẻ và giáo viên làm mẫu cách thực hiện. - Đem hình ở trên mặt thẻ đặt trên bàn rồi xáo trộn thứ tự. - Cho trẻ lấy một hình tùy ý, xem trẻ có thể so sánh và tìm ra thẻ tương ứng thích hợp hay không. - Cho trẻ chơi đến khi trẻ đặt được toàn bộ hình vào đúng thẻ. - Sau khi luyện tập không còn khó khăn nữa thì giáo viên đưa cho trẻ tiếp tục các bộ thẻ hình sau với các hình dạng phức tạp hơn.
Nhận thức hình khối (trẻ từ 2 tuổi)	Nhận biết các đồ vật có hình khối khác nhau	- Luyện tập cảm giác hình khối bằng sự tự vận động cơ bắp và ghi nhớ của thị giác. - Vận dụng cảm giác hình khối làm nền móng cho việc nặn đất sét của trẻ.	- Ban đầu, lựa chọn những vật thể có hình dáng khá rõ rệt như hình cầu, hình lăng trụ, có thể hướng dẫn trẻ quan sát kĩ lưỡng, sau đó cho trẻ sờ thử. - Bật mắt trẻ, cho trẻ dùng tay sờ và phân biệt các vật thể khác nhau. - Lần lượt dùng các đồ vật tương tự cho đến khi trẻ có thể tự mình nhận biết được toàn bộ đồ vật.
Nhận thức màu sắc (trẻ từ 18 tháng)	Luyện tập cảm giác về màu sắc	- Nâng cao sự nhạy cảm của trẻ với màu sắc đồng thời phát hiện những vấn đề tiềm ẩn trong thị giác của trẻ (nếu có). - Tạo nền tảng cho việc thể hiện các sắc thái, nét độc đáo trong thể hiện các tác phẩm tạo hình của riêng trẻ sau này.	- Cho trẻ xem một thẻ màu cơ bản (8 loại màu), sau khi trẻ nhận biết được tên gọi sẽ yêu cầu trẻ đối chiếu màu đó với hộp màu có giữ và cho trẻ tìm ra một thẻ màu giống hệt màu đã được thấy. - Sau khi trẻ có thể nhận biết được các loại màu sắc cơ bản, cô lấy bộ màu hoàn chỉnh (tổng là 128 màu) cho trẻ phân biệt mức độ đậm - nhạt, sắp xếp dần từ đậm đến nhạt hoặc ngược lại.
Vẽ (trẻ từ 18 tháng)	Vẽ tự do	- Bộc lộ khả năng quan sát của trẻ. - Thể hiện tính cách, sở thích của trẻ.	- Đưa trẻ một tờ giấy trắng và một cây bút, bảo trẻ có thể vẽ bất cứ thứ gì trẻ thích. - Hỏi trẻ xem chúng muốn vẽ gì và ghi lại ở phía dưới bức tranh.
Vẽ, tô màu (trẻ từ 2 tuổi)	Vẽ thêm vào hình	Luyện tập các phương thức biểu đạt thông qua hình dáng, màu sắc.	- Đưa cho trẻ tờ giấy có một số hình học, để trẻ vẽ thêm vào trong/ngoài các hình vẽ hình học đã có hoặc trẻ có thể tô màu tùy thích.
Nặn (trẻ từ 18 tháng)	Nặn đất sét	- Luyện tập khả năng quan sát của trẻ. - Xác định rõ ràng hơn về những cảm giác và quan niệm khác nhau về thế giới quanh trẻ.	- Thường xuyên cho trẻ quan sát các vật thể xung quanh trẻ và chơi với đất nặn. - Đưa cho trẻ 1 cái đĩa gỗ và đất sét, sau đó đưa ra một vài tác phẩm mà bạn học của trẻ nặn được và để trẻ tự do thực hiện.

2.2.2. Đối với âm nhạc

Nội dung	Hoạt động	Mục đích	Phương pháp
Tiết tấu và luyện tập giai điệu (trẻ từ 18 tháng)	Đi theo tiết tấu	- Luyện tập cảm giác thăng bằng, điều khiển phối hợp vận động tay chân của trẻ. - Luyện tập tính kiên nhẫn của trẻ.	- Cho trẻ nghe các kiểu tiết tấu nhanh chậm (khác nhau rõ rệt) và giáo viên hướng dẫn trẻ thực hiện bước ngắn - bước dài tương ứng với tiết tấu nhanh - chậm, sau đó tiến đi di chuyển thay đổi dần dần theo các hướng. - Giáo viên kết hợp việc di chuyển theo tiết tấu với việc cho trẻ cảm một vật như: cốc nước, cốc có nền đang cháy,... và vẽ 1 đường trên mặt đất rồi yêu cầu trẻ đi trên đường vẽ đó (trẻ sau khi cảm nhận và thực hiện được sự thăng bằng trong tiết tấu).
Tái hiện âm nhạc (trẻ từ 3 tuổi)	Tập cùng nhạc cụ	- Luyện tập cho trẻ sử dụng nhạc cụ đơn giản.	- Giáo viên giới thiệu và hướng dẫn trẻ sử dụng một số nhạc cụ như trống, đàn piano,... - Cho trẻ luyện tập tự do trong thời gian và dần dần khuyến khích trẻ tạo thành nhóm nhạc.
Chép và đọc bản nhạc (trẻ từ 5 tuổi)	Tim nốt nhạc	- Luyện tập cảm giác âm thanh của trẻ tương ứng với các nốt nhạc.	- Xếp những chiếc chuông có âm thanh phát ra giống nhau thành từng cặp, sau đó xếp những chiếc chuông ấy lần lượt theo cao độ của âm phát ra. - Giới thiệu và cho trẻ tìm tên các nốt nhạc bằng cách đặt những miếng tròn có kí hiệu tên nốt bên dưới chiếc chuông phát ra âm thanh tương ứng. - Giáo viên tiếp tục cho trẻ thực hiện luyện tập theo phương thức khác: khi trẻ nghe một âm điệu thì chọn các miếng tròn có tên nốt đặt úp lại và sai khi trẻ xác định xong thì các miếng tròn có sẵn được lật lên và trẻ sẽ xác định được vị trí mình đặt miếng tròn là đúng hay sai so với miếng tròn có sẵn.

3. Kết luận

Theo phương pháp GD Montessori, việc GDTM cho trẻ mầm non không hướng tới việc dạy trẻ hát tốt, múa đẹp hoặc có thể vẽ như một “hoạ sĩ nhí”. Điều bà quan tâm đó là việc tạo môi trường dẫn dắt để trẻ tự nuôi dưỡng “cảm quan” của mình - điểm tiếp xúc giữa con người và môi trường. Bởi lẽ, hoạt động nghệ thuật là dạng hoạt động có tác động mạnh mẽ đến cảm xúc và tâm hồn con người có thể thông qua những kinh nghiệm cảm quan mà trở nên tinh tế hơn. Và trẻ nhỏ muốn thích ứng với cuộc sống hiện tại và thời đại tương lai, nhất định phải có năng lực quan sát nhạy cảm trước môi trường, bằng những trải nghiệm trẻ sẽ hình thành nên năng lực và phương pháp cần thiết cho bản thân khi quan sát.

Việc GDTM cũng như GD cảm quan chính là dạy cho mỗi đứa trẻ trở thành những nhà quan sát và biết cách thể hiện kết quả quan sát trên hai phương diện tạo hình và âm nhạc theo cách riêng của trẻ. □

Tài liệu tham khảo

- [1] Bộ GD-ĐT (2009). *Thông tư số 17/2009/TT-BGDĐT ngày 25/07/2009 Ban hành Chương trình Giáo dục mầm non.*
- [2] Bộ GD-ĐT (2016). *Thông tư số 28/2016/TT-BGDĐT ngày 30/12/2016 sửa đổi, bổ sung một số nội dung của chương trình giáo dục mầm non ban hành kèm theo Thông tư số 17/2009/TT-BGDĐT ngày 25/07/2009 của Bộ trưởng Bộ GD-ĐT.*
- [3] Bùi Nga (dịch giả, 2015). *Phương pháp giáo dục Montessori “Phát hiện mới về trẻ thơ”*. NXB Đại học Sư phạm.
- [4] Quốc Tú Hoa (2014). *Cẩm nang nuôi dạy con theo phương pháp Montessori*. NXB Phụ nữ.
- [5] Ngô Hiểu Huy (2013). *Phương pháp giáo dục Montessori* (Thành Trung dịch). NXB Văn hóa - Thông tin.